

у «Раммштайн» чуємо:

Und der Haifisch der hat Tränen
Und die laufen vom Gesicht
Doch der Haifisch lebt im Wasser
So die Tränen sieht man nicht.

*Анна МОРГАЧОВА
(Донецьк)*

БЕРТОЛЬТ БРЕХТ, КУРТ ВАЙЛЬ ТА СУЧАСНА МУЗИЧНА МАСОВА КУЛЬТУРА

Один з феноменів Бертольта Брехта полягає у тому, що його творчість може похизуватися безприкладною популярністю серед сучасних представників поп-культури в музиці. Необхідно відзначити, що згаданий феномен навряд чи міг з'явитися та існувати без співпрацівника Брехта – композитора Курта Вайля.

Підсумком творчої спільки цих двох видатних митців стала величезна кількість музичних п'єс різного художнього значення та різного рівня популярності. Так, наприклад, «Морітат про Мекі Ножа» з п'єси «Трьохгрошева опера» перетворився на справжній світовий хіт та безліч разів була інтерпретована з дня прем'єри «Тригрошевої опери» 31 серпня 1928 року, як у складі п'єси, так і в якості самостійної пісні. Німецькою мовою Морітат про Мекі Ножа виконували такі співаки та співачки як Лотте Леня, Уте Лемпер, Ернст Буш, Гільдегард Кнеф, Дагмар Краузе, Гізела Май та інші. Серед німецьких виконавців треба особливо відзначити Лотте Леня, Уте Лемпер та Дагмар Краузе. Перша з них, дружина Курта Вайля, виконувала майже усі його пісні. Уте Лемпер та Дагмар Краузе належать до пізнішого покоління та стали відомими своїм виконанням пісень Брехта та Вайля понад усе інше. Проте, ці співаки займають нішу, яку тільки умовно можна віднести до категорії популярної музики як музики для мас. Якщо звернутися до сучасної німецької дійсно масової музики, то треба сказати, що Морітат про Мекі Ножа не уникнув уваги скандальної групи «Раммштайн». Замість того, щоб запропонувати ще один варіант Морітату, автори пісні «Акула» (2009) грають із рефреном пісні Брехта і Вайля. Замість:

Und der Haifisch, der hat Zähne
Und die trägt er im Gesicht
Und Macheath, der hat ein Messer
Doch das Messer sieht man nicht,

До цього мушу додати, що музика та решта тексту пісні «Акула» не мають нічого спільного із твором Брехта та Вайля.

Найвідоміша англomовна версія Морітату, мабуть, належить Луїсу Армстронгу, який репрезентував цю пісню у американському хіт-параді у 1956 році. Але у США Морітат перш за все пов'язаний з іменем Боббі Даріна, який записав його на два роки пізніше (англійський текст написаний Терком Мерфі). А слідом за версією Еллі Фітцджеральд, яка вийшла у 1960 році, прямує цілий водоспад найрізноманітніших чи, навпаки, як близнюки, схожих один на одного, Морітатів у виконанні популярних співаків та акторів, таких як, наприклад, Бінг Кросбі, Френк Сінатра, Мерієн Фейтфул (яка має особливу пристрасть до текстів Брехта), та зовсім молодих виконавців, актуальних та успішних сьогодні, таких як Робі Вільямс, Стінг, Нік Кейв чи канадський співак Гару, який став відомим завдяки ролі Квазімодо у мюзиклі «Собор Паризької Богоматері». Морітат про Мекі Ножа також включений у деякі саундтреки. Пісня лунає у голлівудському фільмі «За морем» - байопіку про життя Боббі Даріна. Поп-ідол американської молоді 1950-60хх років втілюється Кевіном Спейсі, який виконує усі пісні саундтреку, серед яких і Морітат. У французькій стрічці Жака Одьєра «Пророк» пісня Брехта та Вайля виконується Джиммі Дейлом Гілмором, який, на відміну від більшості інших інтерпретаторів, надає кантрі-версію. Треба відзначити, що варіанти Морітату про Мекі Ножа, які я тут коротко окреслила, далеко не вичерпують усього океану численних Морітатів, а також, що майже усі музичні номери з «Трьохгрошевої опери» частіше чи рідше викликали зацікавленість сучасних музикантів.

Інша пісня, чия популярність у сьогоденній поп-культурі може бути порівняною із популярністю Морітату про Мекі Ножа – «Сурабайя, Джонні». Цей зонг походить з мюзиклу «Хеппі енд» (прем'єра відбулася 02 вересня 1929 року у Берліні). Після кількох показів мюзикл був знятий зі сцени, але у 1977 році поставлений англійською мовою на Бродвеї. Пісня стала популярною, не зважаючи на мелодичну вишуканість (чи завдяки їй?) та надзвичайну складність. Її популярність може деякою мірою бути поясненою простотою тексту, оскільки «Сурабайя, Джонні» - це ні що інше, як історія нещасливого кохання обманутої дівчини. Німецькою мовою цей зонг виконували

Лотте Леня, Уте Лемпер, Дагмар Краузе та інші. Існує щонайменше два переклади англійською мовою: Майкла Файнгольда та Френка МакГіннесса. Саме у перекладі Файнгольда цю пісню виконує Мерієн Фейтфул. Платівка цієї англійської акторки та співачки під назвою «Блюз двадцятого століття» (1997) може слугувати репрезентативною вибіркою робіт Брехта та Вайля, які закріпилися у світі сучасної поп-музики. У названій платівці серед 15 треків знаходиться 7 пісень Брехта та Вайля англійською мовою, серед них вже згадані Морітат про Мекі Ножа, «Зурабайя, Джонні», а також «Алабама», «Піратка Йенні», «Пісня лососини», «Балада про солдатську жінку» та «Прощання вуличних співаків».

Інша прихильниця творчості Брехта, чи, скоріше, Вайля – канадська співачка грецького походження Тереза Стратас. Стверджують, що співачка-сопрано обіцяла дружині Курта Вайля, Лотте Леня, на її смертному одрі зробити все, щоб продовжити життя музики Курта Вайля. Отже, «Зурабайя, Джонні» знаходиться на її диску «Стратас співає Вайля» (1991), разом із іншими піснями з «Хеппі Енду», «Тригрошової опери», «Зльоту та занепаду міста Махагоні». Джазові інтерпретації пісень Брехта та Вайля, написані для класичного чи джазового набору інструментів, формують одну з фасеток сучасного осмислення їхньої спільної творчості. Але існує інша, якісно не менш значуща, хоча не настільки об'ємна кількісно. Оскільки концепції та ідеї Бертольта Брехта завжди асоціювалися із бунтом, інноваціями, сенсаціями та прогресом, немає нічого дивовижного у тому, що музикальні жанри та їх представники, що адаптували творчість Брехта на той чи інший кшталт, також втілюють дещо бунтівницьке, інноваційне, сенсаційне та прогресивне. Невипадково мелодії та аранжировки Курта Вайля були переважно джазовими, адже джаз від свого початку був не чим іншим, ніж контра-музика, музика для бунтарів та молодих. Але у часи, коли на музичному горизонті з'являються такі постаті, як Джим Моррісон, Девід Боуї чи, скажемо, П. Дж. Гарві, джаз вже давно залишає позаду важкий шлях від парії у музиці до традиційного, навіть, деякою мірою, елітарного жанру. Тому для вище названих виконавців пісні Брехта та Вайля були привабливими, перш за все, не за рахунок музичної свіжості їхніх мелодій, а через викривальний пафос їхніх текстів.

«Алабама зонг», також відома як «Віскі-бар» походить з Брехтівської збірки «Збірка проповідей» (1927) і була пізніше адаптована Куртом Вайлем для опери «Піднесення та занепад міста Махагоні» (прем'єра 9 березня у Ляйпцигу). Написаний Брехтом у 1925 році текст був перекладений англійською Елізабет Гауптман. З тих пір пісня була виконана у різних версіях безліч разів.

Німецькою її співали, зрозуміло, Лотте Леня, Уте Лемпер, Дагмар Краузе та ін. Існують французькі версії, варті бути згаданими. Одна з них належить Жаку Іжлену та Катрін Соваж, які записали пісню для їхнього альбому, присвяченого Борису Віану (із французьким текстом Бориса Віана). Іншу кавер-версію виконувала Даліда у 1980-ті. Ніна Сімон заспівала «Віскі-бар» на живому шоу Ронні Скотта у 1984, і навіть така одіозна фігура, як Мерлін Менсон, включив цю пісню до свого живого виступу у 2003 році. При цьому треба відзначити, що його виконання вирізнялося пристойністю та традиційністю.

Але дві найпопулярніші інтерпретації «Алабами» були створені двома музикантами з Великої Британії, чий імена вже давно стали культовими. Йдеться про «поганого хлопця» від рок-музики Джима Моррісона («The Doors») та про ексцентричного інтелектуала рок- та поп-сцени Девіда Боуї.

Версія «The Doors» з'явилася у 1967 році на дебютному альбомі групи. Джим Моррісон змінив рядки «Show me the way to the next pretty boy» [2, 508] на «Show me the way to the next little girl», оскільки ліричне «я» природним чином змінюється з жіночого та множини, як це продиктоване п'єсою, на чоловіче та однину, що відповідає постаті виконавця. Остання строфа («Show us the way to the next little dollar» [2, 508]) була відкинута Моррісоном. Щодо музики, то аранжировка значно відрізняється від створеної Вайлем. Моррісон вирівняв дисонантні шорсткості, що були притаманні акомпанементу Вайля, та зробив музичний малюнок зонгу більш гармонійним.

Але, якщо Джим Моррісон, здається, мав нахил до серйозної поезії а ророс (наприклад, його пісня «Кінець ночі» є ні чим іншим, як уривком з Блейківських «Пісень невинності»), то Девід Боуї є справжнім фанатом саме творчості Бертольта Брехта.

«Алабама» у виконанні Боуї з'явилася на стороні В одного з найпопулярніших його альбомів «Space Oddity» (1980), і це не єдиний раз, коли співак звернувся до пісень Бертольта Брехта у своїй творчості.

Інший вірш з «Збірки проповідей», для якого написав музику Курт Вайль, викликав зацікавленість у Боуї, а саме «Про дівчину, що потонула». Справа у тому, що у 1981 році Боуї випустив платівку «Ваал», також відому як «Девід Боуї у «Ваалі» Бертольта Брехта». Платівка складається з пісень на вірші Брехта, написані їм до п'єси «Ваал». Англійський композитор Домінік Малдауні зробив нові музичні партії для усіх треків окрім пісні «Про дівчину, що потонула» - для неї залишили музику Вайля. Авторами перекладу текстів Брехта були Ральф Мангейм та Джон Віллетт.

Мій огляд творчості Бертольта Брехта у сучасній обробці не був би повним без згадки про ще один твір – пісню під назвою «А що отримала

солдатська жінка?». Цей текст походить з драми «Швейк у другій світовій війні», написаній Брехтом у вигнанні у 1943 році (прем'єра відбулася 22 травня 1959 у Франкфурті-на-Майні). Композитором був Ганс Ейслер за виключенням пісні «А що отримала солдатська жінка?», яку поклав на музику Курт Вайль. Якщо говорити про анти-воєнний пафос поезії Брехта, то цей вірш є, мабуть, одним з найбільш патетичних. У декількох строфах йдеться окреслюється просування фашистських озброєних сил по Європі та їх поразка у Росії. У кожній строфі повторюється питання «А що отримала солдатська жінка?» Надалі послідовно згадуються Прага, Варшава, Осло, Роттердам, Брюссель, Париж, Тріполі, звідки солдат-мародер надсилає своїй жінці подарунки. Насамкінець з Росії вона отримує траурний серпанок [2, 1920].

Англомовний варіант цієї пісні набув більшої популярності, ніж німецькомовний. Цей твір виконувався Мерієн Фейтфул (запис на вже згаданій платівці «Блюз двадцятого сторіччя»). Але пісня залишається відомою досить широкому загалу завдяки англійській виконавиці Поллі Джин Гарві, яка заспівала її для збірки, присвяченої Курту Вайлю «Вересневі пісні» (1997). Як манера співу, так і музична інтерпретація П. Дж. Гарві має мажоризм забарвлення, яке відмінно відповідає настрою тексту, заданому Брехтом, адже це квінтесенція здобутків фашистської Німеччини у другій світовій війні.

Щодо текстів, створених для покладання на музику, Бертольт Брехт одного разу написав, що вони не приносять авторові ані грошей, ані визнання [3, 408]. Якщо сьогодні подивитися на сумісний доробок Брехта та Вайля в усьому його різноманітті, то можна заперечити твердження Брехта, ніби ім'я автора ніколи не з'являється на платівках, а значення тексту доже легко перевертати, якщо значення музики отримує перше місце [3, 408]. Оскільки авторське право знаходиться сьогодні на іншому рівні розвитку, якщо порівнювати його стан з часами Брехта, то сьогодні, більш ніж за п'ятдесят років після смерті митця, його поезії, покладені на музику Куртом Вайлем, примушують сучасного слухача замислитися.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Brecht, Bertolt. Alabama-Song // Brecht, Bertolt. Gesammelte Werke in 20 Bänden, Frankfurt-am-Main: Suhrkamp, 1990. – Bd. 2. – S. 504.
2. Brecht, Bertolt. Soldier's wife // Brecht, Bertolt. Gesammelte Werke in 20 Bänden, Frankfurt-am-Main: Suhrkamp, 1990. – Bd. 5. – S. 1920.
3. Brecht, Bertolt. Texte für Musik // Brecht, Bertolt. Gesammelte Werke in 20 Bänden, Frankfurt-am-Main: Suhrkamp, 1990. – Bd. 19. – SS. 407 – 408.